

Uitvoeringsprogramma duurzaamheid 2016 - 2019

Op weg naar een CO₂-neutraal Gouda

**Uitvoeringsprogramma voor de vergroeningsagenda
en de verduurzaming van de energievoorziening**

**gemeente
gouda**

uitgave maart 2016

Inhoud

Afkortingenlijst	3
1. Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Doelen	5
1.3 Aanpak	6
2. Verduurzaming energievoorziening	7
2.1 Regionale aanpak	9
2.2 Programma Gemeentelijke Taken	9
2.2.1 Gemeentelijke gebouwen	9
2.2.2 Openbare verlichting	11
2.3 Programma Externe Doelgroepen	11
2.3.1 Bestaande koopsector: Eigenaren-bewoners	11
2.3.2 Bestaande huursector: woningcorporaties en particuliere verhuurders	13
2.3.3 Nieuwbouw: projectontwikkelaars, woningcorporaties en particulieren	13
2.3.4 Sportaccommodaties	14
2.3.5 Schoolbesturen	14
2.3.6 Ondernemers	15
2.3.7 Duurzame mobiliteit	16
3. Overige aandachtspunten vergroeningsagenda	17
3.1 Vervoersbewegingen vrachtverkeer binnenstad	17
3.2 Duurzaam inkopen	17
3.3 Ruimtelijke adaptatie: meer groen en ruimte voor water	17
3.4 Afvalscheiding en hergebruik	18
4. Programmabeheersing	20
4.1 Organisatie en werkwijze	20
4.2 Vergroenen samen met de stad	20
4.3 Educatie en communicatie	20
4.4 Monitoring	21
4.5 Benodigde inzet	21
4.5.1 Eigen middelen	21
4.5.2 Subsidiereregelingen	22
4.6 Voortgang en evaluatie	22
Bijlage 1: Actielijst	23
Bijlage 2: Stand van zaken op de verschillende thema's	25
Bijlage 3: Instrumentarium woningen en maatschappelijk vastgoed (2.3.1 t/m 2.3.5)	32
Bijlage 4: Instrumentarium energieverduurzaming bedrijfsleven (2.3.6)	33

Afkortingenlijst

D-MOP	Duurzaam Meerjaren Onderhouds Programma
DPG	Duurzaamheidsplatform Gouda
DPL-bt	DuurzaamheidsPrestatie van de Locatie - bedrijventerrein
EED	Europese Energie-Efficiency Richtlijn
EPA	Energieprestatie Advies
EPC	Energie Prestatie Coëfficiënt
FSC	Forest Stewardship Council
GPR®	Gemeentelijke Praktijk Richtlijn®
IPO	Inter Provinciaal Overleg
Kton	Kiloton
LED	light-emitting diode
MOP	Meerjaren Onderhouds Programma
MVO	Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen
ODMH	Omgevingsdienst Midden-Holland
RVO	Raad voor Ondernemend Nederland (voorheen AgentschapNL)
SDE	Subsidie Duurzame Energie
SOG	Samenwerkende Ondernemersverenigingen Gouda
TNO	Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek
UvW	Unie van Waterschappen
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
VRI	Verkeersregelinstallatie

Inleiding

1.1 Aanleiding

Gouda wil actief aan de slag met het thema duurzaamheid. Hiertoe heeft de gemeenteraad op 9 december 2015 de maatschappelijke vergroeningsagenda vastgesteld. In het coalitieakkoord "Gouda daagt uit!" staat de doelstelling dat Gouda de komende jaren tot de duurzaamste gemeenten gaat behoren en een voorbeeldrol zal vervullen op het gebied van duurzaamheid. Ook het nationale energieakkoord en het recente klimaatakkoord in Parijs inspireren het college om de handen uit de mouwen te steken.

De langetermijnambitie is een CO₂-neutraal Gouda in 2040. Verduurzaming van de energievoorziening - inclusief energiebesparing - is daarom topprioriteit in het duurzaamheidsbeleid. Het college geeft in dit programma aan hoe zij uitvoering wil geven aan het op 9 december 2015 vastgestelde initiatiefvoorstel van de raad.

1.2 Doelen

In de vergroeningsagenda zijn de volgende doelen geformuleerd:

- Reductie van CO₂-uitstoot met minimaal 25% in 2020
- Toename van groen in Gouda, op plaatsen waar dat mogelijk is en met name in de wijken waar nu weinig groen is
- Afvalscheidingspercentage van 75% en toename van lokaal hergebruik
- Reduceren van energieverlies van nieuwe en bestaande woningen in combinatie met toename van het overstappen op duurzame energiebronnen.

Ook is in de vergroeningsagenda aangegeven welke acties goed zijn om nu op te pakken met de stad. Deze vijf acties (1. verduurzaming transport van en naar de stad, 2. prestatieafspraken woningcorporaties, 3. reductie afval, 4. realisatie singelpark en 5. duurzaam inkopen) komen aan de orde in dit programma.

In dit uitvoeringsprogramma geeft het college aan hoe het de komende vier jaar wil werken aan deze doelen. We kunnen niet alles doen en niet alles is beïnvloedbaar. Met de beschikbare middelen en capaciteit leggen we voor de looptijd van dit uitvoeringsplan de focus op de volgende doelen:

hoofddoelen van dit uitvoeringsprogramma

- Tenminste 1,5% energiebesparing per jaar
- 10% toename van productie van duurzame energie in 2020 t.o.v. 2015
- Een afvalscheidingspercentage van 75% in 2020
- Naar 100% duurzaam inkopen
- Samen met DPG en SOG naar minder vervoersbewegingen in de stad

Om al deze doelen mogelijk te maken wordt ingezet op een groot aantal deelprogramma's. In de hoofdstukken 2 en 3 is per deelprogramma aangegeven wat we willen bereiken en wat we daar concreet voor gaan doen. In bijlage 1 zijn alle acties in de tijd gezet.

---

1) CO₂-neutraal: Het energieverbruik zoveel mogelijk beperken, de energie die nodig is duurzaam produceren en tot slot, de fossiele energie die nog nodig is compenseren door elders projecten te realiseren die CO₂-emissies beperken.

Om de doelen met betrekking tot CO₂ uitstoot op korte én op lange termijn te behalen is extra inzet nodig. We zijn hier ook deels afhankelijk van regionale en landelijke inzet.

1.3 Aanpak

Uiteraard hebben we ook de afgelopen jaren niet stil gezeten, vinden er diverse inspanningen plaats op het gebied van duurzaamheid en zijn er ook concrete resultaten geboekt. In bijlage 2 is per programma de stand van zaken weergegeven.

De aanpak is tweeledig:

- wij nemen onze eigen verantwoordelijkheid en stellen een voorbeeld, door duurzaamheid integraal onderdeel te laten zijn van het werk, en
- wij dagen onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke instellingen uit om ook aan het werk te gaan. De gemeente zal waar mogelijk faciliteren en stimuleren en waar nodig achterblijvers prikkelen.

De opgave is groot en complex. Voor de uitvoering van dit programma werkt de gemeente Gouda zoveel mogelijk in regioverband samen via de Omgevingsdienst Midden-Holland (hierna ODMH), met name door specifieke kennis in te zetten vanuit de ODMH op het thema energie. In de programmabegroting is voor de huidige bestuursperiode ruimte gemaakt voor een duurzaamheidsmakelaar. Deze gaat vanaf medio 2016 initiatieven trekken en faciliteren, partijen verbinden en processen begeleiden.

In hoofdstuk 4 van dit uitvoeringsprogramma is de projectbeheersing concreet uitgewerkt.

2. Verduurzaming energievoorziening

Ambitie

In vervolg op het Nationaal Energie Akkoord in 2013 heeft de gemeente Gouda de ambitie om in 2040 CO₂-neutraal te zijn. We vertrekken niet vanaf “nul”. Voor de periode 2012 – 2014 is als eerste stap een actieprogramma opgesteld. Het Actieprogramma Energie 2012-2014 was erop gericht zowel het spoor van duurzame energieopwekking, als het beperken van het energiegebruik in te vullen. Het Nationaal Energieakkoord stelt als jaarlijks tussendoel 1,5% energiebesparing om op middellange termijn CO₂-neutraal te worden.

Tussendoelen:

6 procent energiebesparing in 2020 t.o.v. 2015 voor de hele stad;

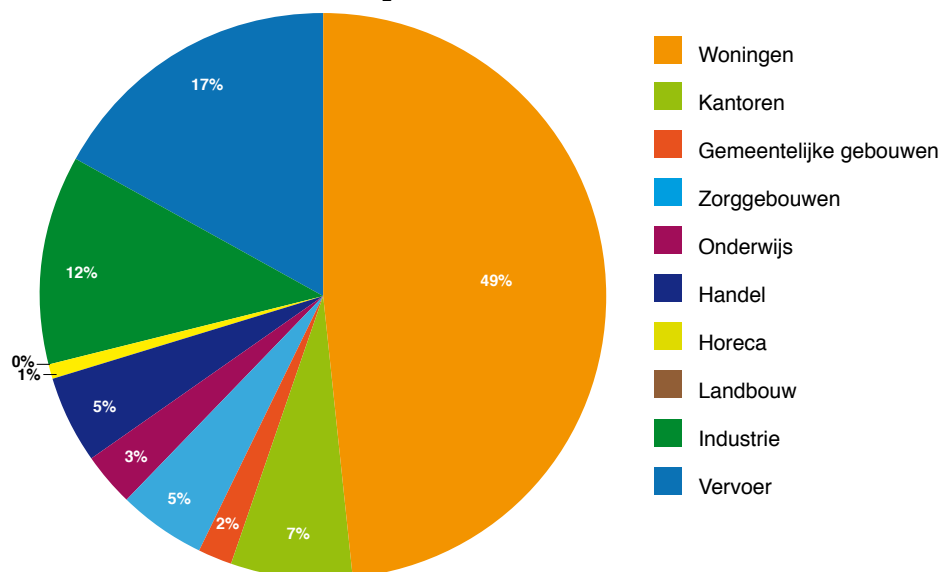
10 procent duurzaam opgewekte energie in 2020.

Routekaartstudie

In 2011 is een routekaartstudie uitgevoerd die antwoord geeft op de vraag wat er nodig is om een CO₂-neutraal Gouda te realiseren. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen:

- Enerzijds activiteiten gericht op de Goudse gemeenschap als geheel en;
- Anderzijds activiteiten specifiek gericht op de gemeentelijke organisatie Gouda, vanuit haar verantwoordelijkheid voor haar eigen gedrag en de voorbeeldrol die zij in de samenleving heeft.

Fig. 1: Bijdragen verschillende doelgroepen CO₂-emissies in Gouda (peiljaar 2011)²

In de Routekaart zijn de verschillende activiteiten opgenomen die Gouda kan (en moet) uitvoeren om daadwerkelijk CO₂-neutraal te worden. Met de routekaartstudie is voor verschillende doelgroepen bepaald wat hun bijdrage is aan de CO₂-emissie van de stad Gouda. Het resultaat is in bovenstaande figuur weergegeven. Uit de figuur blijkt dat de woningen veruit het grootste deel van de in totaal 302 kton CO₂ voor hun rekening nemen, op afstand gevolgd door vervoer, industrie en kantoren. Van het totale energieverbruik wordt zo'n 2,7% voorzien door lokale duurzame energiebronnen (exclusief ingekochte groene energie); denk hierbij vooral aan zonnepanelen en bodemenergie.

2) "Gouda op weg naar CO₂-neutraal. Een routekaartstudie voor Gouda", BuildDesk, 7 september 2011.

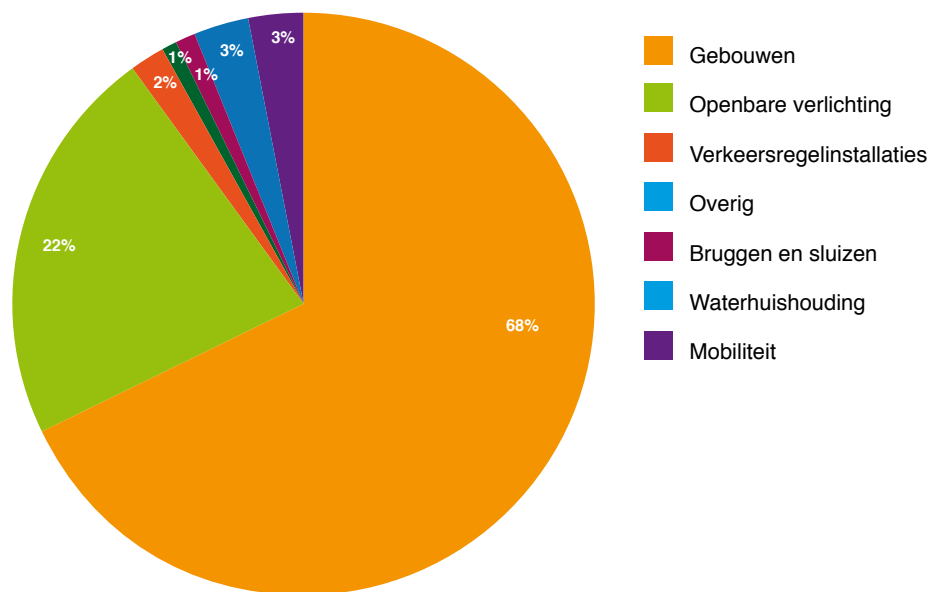
De gemeentelijke bijdrage aan de totale CO₂-emissies van de stad Gouda is beperkt: een kleine 3%³.

De opbouw van de gemeentelijke CO₂-emissies is in onderstaande figuur weergegeven.

Mede op basis van de routekaartstudie uit 2011 zetten wij voor onze eigen voorbeeldfunctie sterk in op het verduurzamen van ons eigen vastgoed.

Onze inspanningen richting de stad richten wij op de groeperingen met plannen voor verduurzaming. Onze speciale belangstelling gaat daarbij uit naar de bebouwde omgeving omdat daar de meeste winst te behalen valt.

Fig. 2: De opbouw van de gemeentelijke CO₂-emissies (peiljaar 2011; bron Builddesk)

Hieruit blijkt dat in 2011 de gemeentelijke gebouwen relatief veel CO₂-emissie voor hun rekening namen (68%). Op grote afstand volgt het energieverbruik van de openbare verlichting (OVL, 22%). Wat betreft de gebouwen is met de verhuizing naar het Huis van de Stad een aanzienlijke stap gezet. Met de inkoop van groene elektriciteit en de compensatie van het gasverbruik zit de gemeente al wel op 62% duurzaam energieverbruik, wat landelijk gezien (gemiddeld 37%) een goede score is.

De doelstelling voor Gouda is gebaseerd op de landelijke energie-ambities⁴. Het doelbereik van 14% hernieuwbare energie corrigeren we daarbij voor het landelijke niveau (dwz: windenergie op zee en biomassa-bijstook in kolencentrales leveren 30%), waarmee we uitkomen op een doelstelling van ca. 10% in 2020. Dit is alsnog een enorme opgave. In Gouda is gebrek aan mogelijkheden om binnen de gemeente met grote windmolens en/of een biomassacentrale duurzame energie op te wekken. Hiernaast is de woningvoorraad sterk verouderd waarbij ook lang niet alle daken geschikt zijn voor zonnepanelen. Positief echter is weer, dat overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties tijdens het routekaarttraject de bereidheid hebben uitgesproken met elkaar samen te werken om de CO₂-emissies te beperken. Er is dus draagvlak. De motivatie die er op dit moment in de samenleving is om met dit onderwerp aan de slag

3) Ongeveer 3%, omdat naast de gebouwen ook de openbare verlichting en werk-werk en woon-werk kilometers worden meegenomen.

4) Landelijke doelen Energieakkoord 2013: een besparing van het energieverbruik met gemiddeld 1,5 procent per jaar; een toename van het aandeel hernieuwbare energieopwekking naar 14 procent in 2020 en 16 procent in 2023; ten minste 15.000 voltijdbanen extra.

te gaan, zal naar verwachting een hefboomeffect hebben op onze gezamenlijke inspanningen dit doel na blijven streven.

In paragraaf 2.1 wordt de regionale aanpak beschreven, in paragraaf 2.2 en 2.3 worden de doelen en acties omschreven van de verschillende thema's. In bijlage 2 is per thema de stand van zaken beschreven.

2.1. Regionale aanpak

De regionale kennis en het netwerk van de Omgevingsdienst Midden-Holland zetten wij in om de voordelen van schaalvergroting in de aanpak te benutten. Bijvoorbeeld een branchegerichte benadering is efficiënt en maakt kennisuitwisseling over een groter gebied makkelijker. Diverse onderwerpen binnen het energie- en klimaatbeleid lenen zich voor een gemeentegrens-overstijgende aanpak en worden daarom vanuit het regionale netwerk van de ODMH uitgevoerd, in overleg met de aangesloten gemeenten.

Regionaal plan van aanpak energietransitie

Op korte termijn verwachten wij een aanscherping van het Energieakkoord. Vanuit de VNG is in samenwerking met IPO en UvW een initiatief genomen om regionale aanpak op gebied van energie- en CO₂-ambities te stimuleren. Er wordt samenwerking gezocht met het ministerie van Economische Zaken, en er worden pilots voorgesteld.

Binnen het samenwerkingsverband Midden-Holland werken wij mee aan een dergelijke pilot, door een regionaal plan van aanpak Energietransitie voor Midden-Holland te laten opstellen. Voorbereidingen hiervoor zijn in gang gezet; de uitwerking gaat medio 2016 starten.

Warmte Koude Atlas

De provincie Zuid-Holland heeft twee gemeentes in onze regio (Waddinxveen en Zuidplas) benaderd voor het opstellen van zogenaamde warmtekaarten; de provincie wil dat deze gemeenten op korte termijn warmtekaarten opstellen, omdat de reeds geplande warmteleiding waarschijnlijk door of langs deze gemeenten komt te liggen en het kassengebied een hoog warmtepotentieel heeft voor zowel warmtebehoefte als –levering. Het ontwikkelen van een warmteatlas voor slechts twee gemeenten in onze regio beschouwen wij als een gemiste kans. Wij sluiten aan bij de regionale Warmte Koude Atlas die in 2016 zal worden opgesteld. Eerste stap is, om alle beschikbare data in een kaart te zetten. Deze gegevens worden vervolgens intern en extern gevalideerd. Wij houden er rekening mee dat alle overige beschikbare gegevens over aanwezige duurzame energie op de kaart worden weergegeven, waarmee de warmtekaart transformeert tot een energiekaart.

Het programmabureau Warmte Koude zorgt voor een financiële ondersteuning bij dit project.

2.2. Programma Gemeentelijke Taken

2.2.1. Gemeentelijke gebouwen

De gemeentelijke gebouwen zijn alle gebouwen die in gemeentelijk bezit zijn; gebouwen die door de gemeente zelf gebruikt worden alsook de gebouwen die de gemeente verhuurt (vaak gaat het hierbij om maatschappelijk vastgoed).

Er zijn ongeveer 100 gemeentelijke gebouwen^{5 6}. Voor de dienstgebouwen en de bedrijfsverzamelgebouwen koopt de gemeente groene energie in en is zij in principe klimaatneutraal. De uitdaging ligt hier in energiebesparing en duurzame energieopwekking met zonne-energie.

---

5) Gezien de omvang en uniformiteit van de doelgroep scholen wordt deze apart aangepakt.

6) Het beheer van sportvastgoed: sporthallen, buitenvelden en zwembaden is in beheer bij Sport.Gouda.

Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 2.3.4

→ Wat willen we bereiken

- Verduurzaming van de energievoorziening van het gemeentelijk vastgoed. Uitvoeren van het in de Kadernota Vastgoed gestelde doel: 20% energiebesparing tot 2020 (kostenbesparing, bewustwording bij de medewerkers, technische maatregelen).

→ Wat gaan we doen

Er wordt gewerkt vanuit het vastgestelde Meerjaren Onderhouds Programma (MOP) en de tabel met duurzaamheidsmaatregelen. Om de uitvoering planmatig te realiseren doen we het volgende:

Programmering Duurzame Maatregelen Meerjaren Onderhouds Programma (D-MOP)

Uit het MOP nemen we die maatregelen met de grootste energiewinst en CO₂ besparing.

Gedacht wordt aan:

- Klein Amerika / Chocoladefabriek
- Schouwburg
- Garensponnerij
- Museum

Er wordt per gebouw in beeld gebracht welke maatregelen mogelijk zijn (staat al op papier), wat daarvan het resultaat is (energieopbrengst en CO₂ winst), wat de financiële kosten en baten zijn, om zo te komen tot een lijst van panden met het grootste effect. Punt van nadere uitwerking hierbij is de financiering; hiervoor wordt in samenspraak met DPG en specialisten van TNO naar een passende formule gezocht.

Financiering

Besloten is de uitvoering van duurzaamheidsmaatregelen in principe te financieren uit de middelen die beschikbaar komen als 'geboekte winst' uit de aanbestedingsresultaten.

Wij gaan op zoek naar aanvullende slimme financieringsconstructies. We zoeken aanvullende financiering als wij meer maatregelen in gang zetten. Voor het realiseren van zonne-installaties doen wij een beroep op de SDE-regeling van het rijk.

Monitoring

Voor actief duurzaam energiebeheer is monitoring van het energieverbruik de eerste stap. De netbeheerders, in geval van onze regio Stedin, zijn verplicht om vanaf 2015 een slimme meter aan te bieden aan alle gebruikers van gebouwen met een aansluiting voor elektriciteit tot een totale maximale doorlaatwaarde van ten hoogste 3*80 A, en aan alle gebruikers van gebouwen met een aansluiting voor gas met een totale maximale capaciteit van ten hoogste 40 m³(n) per uur. Het gaat hier dus om de zogenaamde kleinverbruikers. Het doel is dat in 2020 80% van de kleinverbruikers voorzien is van een slimme meter. De netbeheerders hebben hiervoor een uitrolplan gemaakt. Wij sluiten aan op de planning van Stedin.

Zonne-energie

We plaatsen zonne-installaties op het Huis van de Stad en de Garensponnerij, inclusief een monitor in de publieksruimten om de opbrengst van zonne-energie te laten zien.

Resultaten in 2016:

- Vastgesteld programma duurzame maatregelen meerjaren onderhoudsprogramma (D-MOP)
- Opstellen lijst ('top 5', zie hierboven) van panden met de grootste milieuwinst en zoeken naar financieringsconstructie van de maatregelen.
- Vastgesteld voorstel voor financiering van de verduurzaming (inhoudend de gekozen oplossing voor het probleem van 'split incentive').
- Installatie van slimme meters conform de planning van Stedin.
- Plaatsing van zonnepanelen op Huis van de Stad en de Garensponnerij (inclusief monitor in publieksruimten).
- Onderzoeken mogelijke oplossingen voor 'split incentive'.
- Kennisuitwisseling met regiogemeente op gebied van duurzaam gebouwonderhoud en energiebesparing.

Uitvoering in 2017-2019:

- Uitvoering van programma duurzame maatregelen meerjaren onderhoudsprogramma (D-MOP) en jaarlijks verslag van opbrengst in CO₂-besparing en kostenbesparing.
- Afsluiten 'green lease' of andere contracten met huurders.

2.2.2. Openbare verlichting

→ Wat willen we bereiken

- We willen het energieverbruik van onze openbare verlichting zoveel mogelijk omlaag brengen met de inzet van LED-lampen.

Hoeveel LED, en dus energiebesparing, realiseerbaar is, hangt sterk af van ontwikkelingen op de markt. De verwachting is dat LED steeds efficiënter en goedkoper zal worden, wat ten gunste komt van terugverdiertijden.

→ Wat gaan we doen

In de beheerplanperiode (2015-2022) wordt ca. 17% van de openbare verlichting vervangen; deels door LED. We gebruiken de jaarlijkse monitoringsgegevens van Rijkswaterstaat en Enervisa om de status van de energiebesparing te bepalen. Deze tool kan gebruikt worden om de ambitie voor het eerstkomende jaar te bepalen.

2.3. Programma Externe Doelgroepen

2.3.1. Bestaande koopsector: Eigenaren-bewoners

→ Wat willen we bereiken

- We streven naar een gemiddeld groen energielabel B voor de hele woningvoorraad in 2025.
- Bewustwording van onze burgers voor de opgave om aan energiebesparing te doen en de energiewinning te verduurzamen;
- Gemotiveerde ondernemers die samenwerken om energiebesparingsmaatregelen uit te voeren bij particulieren;
- Energiebesparing met tenminste 1,5 procent per jaar;
- Naar nul-op-de-meter woningen;
- Energiebesparing door collectieve initiatieven van particulieren en/of de inzet en het stimuleren van Esco's.

Aanhoudend initiatief levert op den duur lerende lokale kennisnetwerken op van gemotiveerde bewoners om 'nul op de meter' te krijgen. Hun succes zal veel anderen stimuleren ook aan energiebesparing te gaan doen, verwachten wij. Ervaringen elders leren dat mogelijke volgers zeker over de streep getrokken zullen worden als zij herhaaldelijk worden aangesproken en grotendeels worden ontzorgd.

→ **Wat gaan we doen**

Om bewoners te bereiken en te betrekken bij de doelstelling van dit programma gaan we initiatiefnemers onder de bevolking helpen kennisnetwerken te realiseren. Hiervoor zetten we in op een persoonlijke en wijkgerichte aanpak en op stimulerende prikkels (bijvoorbeeld: warmtescans, samenwerking met Duurzaam Bouwloket en energiebattles).

Warmtescan voor eigenaren-bewoners

We zetten in op een herhaling van de actie warmtescan voor de koopsector in combinatie met gerichte advisering door lokale ondernemers en een makkelijk (collectief) offertetraject. Initiatieven waarbij 50 huishoudens in een wijk die zich verenigen om gezamenlijk een energiebesparingsproject uit te voeren, faciliteren wij zo nodig financieel. We stellen daarvoor jaarlijks per initiatief eenmalig een bedrag van € 5.000 ter beschikking, met een maximum van vier projecten per jaar. In wijken waar warmtescanacties zijn gehouden worden follow-up-acties georganiseerd samen met het lokale bedrijfsleven.

Energiecoaches

In het najaar van 2014 werden 7 bijstandsgerechtigden opgeleid tot energiecoach. De coaches hebben vervolgens in december 2014 en de eerste 3 maanden van 2015 ruim honderd energieadviezen gegeven aan belangstellende inwoners van de gemeente Gouda.

De geadviseerde bewoners waren over het algemeen bijzonder tevreden met de ontvangen adviezen; de coaches konden de opleiding toevoegen aan hun CV. In de uitvoeringsperiode van dit programma willen we bezien of dit project succesvol herhaald kan worden.

Duurzaam Bouwloket

Begin maart 2016 vindt een informatieavond voor woningeigenaren plaats, samen met het Duurzaam Bouwloket. Tijdens de informatieavond presenteren ook lokale en regionale ondernemers zich. We stimuleren georganiseerde lokale/regionale aanpak door samenwerkende bedrijven. Het duurzaam bouwloket stelt niet alleen kennis beschikbaar maar verzamelt ook ervaringen waardoor netwerken van elkaar kunnen leren. Zie ook: www.duurzaambouwloket.nl.

Energy Battle

Inwoners, ambtenaren, raadsleden, of bedrijven kunnen meedoen aan de Energy Battle. Met deze wedstrijd biedt Klimaatverbond Nederland gemeentes een aansprekende manier om zowel binnen als buiten de gemeentelijke organisatie een daadwerkelijke energiebesparing te realiseren. Het doel van de wedstrijd is laten zien dat een gemiddelde besparing van 10% makkelijk haalbaar is zonder wooncomfort te verliezen. Deelnemers worden zich bewust van het effect van hun eigen gedrag op hun energierekening. Lokaal worden drie teams gevormd. Het is een landelijke wedstrijd, maar ook op lokaal niveau hebben de teams onderling competitie. Vanaf 2017 zetten we in op het vormen van deze teams.

2.3.2. Bestaande huursector: woningcorporaties en particuliere verhuurders

→ Wat willen we bereiken

- In afwijking van het landelijke convenant Energiebesparing huursector vragen we de woningcorporaties om voor hun woningvoorraad in 2020 te streven naar gemiddeld energielabel C (Energie-Index: 1,31-1,60) met als streefwaarde label B (Energie-Index: 1,06-1,30). Daarbij vragen we hen om in ieder geval de niet-groene energielabels E, F en G (Energie-Index: > 2,01) naar minimaal het energielabel C te brengen. We vragen de particuliere verhuurders om voor 80% van hun woningvoorraad in 2020 te streven naar gemiddeld energielabel C in aansluiting bij het landelijke convenant Energiebesparing huursector.

De energiebesparing en verduurzaming van energie moet leiden tot aanzienlijke besparingen in de energiekosten en daarmee (op de langere termijn) tot lagere woonlasten en meer wooncomfort voor huurders. Op de korte termijn focussen we op meer bewustwording voor de noodzaak van verduurzaming bij (particuliere) verhuurders en tot vergroting van de actiebereidheid om maatregelen te nemen.

→ Wat gaan we doen

We vragen de woningcorporaties en andere verhuurders te (blijven) investeren in de energetische verbetering en de duurzaamheid van hun huurwoningvoorraad. We maken hierover concreet afspraken met de woningcorporaties. In 2016 zullen we op basis van de 'Woonvisie Gouda 2015-2019' en het bod van de woningcorporaties prestatieafspraken maken. Verder brengen we ze zo nodig in contact met voor duurzaamheid relevante partijen, zoals het Duurzaamheidsplatform Gouda. Ook ondersteunen we de woningcorporaties desgewenst in hun initiatief om een pilot 'Energie-alliantie sociale huursector' te starten. In de pilot willen zij onderzoeken welke vormen van financiering van energetische maatregelen mogelijk zijn en hoe dit goed te regelen in contractuele afspraken tussen huurders en sociale verhuurders. Doel is om de toepassing van energetische maatregelen te stimuleren. De pilot is een samenwerking van woningcorporaties, huurdersorganisaties en energieleveranciers en zo nodig de gemeente en/of provincie. Ook is het denkbaar dat andere gemeenten waar de woningcorporaties werkzaam zijn zich hierbij aansluiten.

2.3.3. Nieuwbouw: projectontwikkelaars, woningcorporaties en particulieren

→ Wat willen we bereiken

- We willen ernaar toewerken om in Gouda duurzamer te bouwen dan wat in het Bouwbesluit minimaal is voorgeschreven om zo snel mogelijk woningen 'nul op de meter' te bereiken. We streven daarbij naar woningen met scores van minimaal een 7,5 ('onderscheidend duurzaam' volgens het meetinstrument GPR-Gebouw) met als extra streefambitie een 8 ('hoog niveau van duurzaamheid').

Deze doelstelling sluit aan op de op 9 december 2015 aangenomen motie van de ChristenUnie.

→ Wat gaan we doen

De ambitie maken we zo vroeg mogelijk kenbaar bij opdrachtgevers, waaronder woningcorporaties en projectontwikkelaars, om gezamenlijk te bezien hoe dit te bereiken. We voeren het gesprek met woningcorporaties en marktpartijen om het maximale uit de beschikbare mogelijkheden te halen.

We maken per woningbouwproject een afweging welke criteria we stellen bij grondverkoop en/of te sluiten anterieure overeenkomst. Naast het financiële criterium kunnen ook duurzaamheid en andere kwaliteitsaspecten van toekomstgericht bouwen daar een onderdeel van zijn als we dit passend vinden. Voor Westergouwe zijn in het kader van de samenwerkingsovereenkomst met de betrokken projectontwikkelaars al afspraken gemaakt over energiebesparing (zie 'notitie

Duurzaamheid Westergouwe"). In 2016 wil het college nogmaals kijken hoe deze ambities verhoogd kunnen worden. Bij andere nieuwbouwplannen in onze stad is het wettelijk kader de ondergrens en geldt in elk geval de huidige EPC-norm.

Bij nieuwbouw willen we dat opdrachtgevers het instrument GPR-Gebouw inzetten bij de ontwikkeling van nieuwbouwwoningen. Omdat we weten dat een EPC van nul bij nieuwbouw nu ook al zonder meerkosten bereikt kan worden gaan we bouwpartijen aansporen om daar nu al op in te zetten. Wettelijk gezien kunnen we dat niet afdwingen; we doen een beroep op het verantwoordelijkheidsgevoel van alle betrokken partijen.

2.3.4. Sportaccommodaties

→ Wat willen we bereiken

- Dat sportclubs initiatief gaan nemen in energieverduurzaming. Bij bewustwording is het noodzaak de vraag bij de doelgroep in beeld te krijgen. Voor zover sportaccommodaties eigendom zijn van de gemeente willen we dat verduurzaming van deze panden zoveel als mogelijk gaat bijdragen aan de door ons gestelde doelen.

→ Wat gaan we doen

Voor Groenhovenbad, Mammoet en sporthal de Zebra wordt opnieuw SDE+-subsidie aangevraagd voor het opwekken/toepassen van duurzame energie (zonnepanelen/zonneboilers). Voor zover nog geen duurzaamheidsscans beschikbaar zijn gaan we voor deze gebouwen een duurzaamheidsscan uitvoeren.

Voor de Goudse sportclubs wordt, in samenwerking met het Duurzaamheidsplatform Gouda (DPG), een informatiebijeenkomst georganiseerd. Voor belangstellende sportclubs wordt een energiescan aangeboden voor 1.500 euro per scan (tot een maximum van 20 per jaar)⁷. Een dergelijke scan kan voor hen de basis zijn voor het opstellen van een plan en het aanvragen van subsidie bij de rijksoverheid. In overleg met Sport.Gouda wordt een vervolg gegeven aan de EPA-onderzoeken van de gymzalen.

2.3.5. Schoolbesturen

→ Wat willen we bereiken

- Verduurzaming en energiebesparing willen we op de agenda krijgen van de schoolbesturen. We willen bewustwording bij deze besturen creëren en initiatieven tot het aangaan van allianties. Vervolgens willen we koplopers onder de scholen steunen met het beginnen aan energieverduurzaming.

De verduurzaming van schoolgebouwen kan ook leiden tot spin off in de bewustwording over energieverduurzaming bij de jeugd.

→ Wat gaan we doen

We vragen de duurzaamheidsmakelaar in samenwerking met DPG een informatiebijeenkomst te organiseren voor schoolbesturen over energieverduurzaming. Voor belangstellende scholen wordt een energiescan aangeboden tot een maximum bedrag van 1500 euro met een totaal van 6.000 euro⁸. Hiermee wordt de nulsituatie in kaart gebracht en de kansen voor energiebesparing. De scan geeft inzicht in de mogelijkheden van te nemen maatregelen. Met de opgedane kennis kunnen scholen aan de slag met energieverduurzaming. Binnen de Green Deal is een programma voor scholen ontwikkeld dat ondersteuning biedt op het vlak van advisering en realisatie (financiering) van concrete energie besparingsmaatregelen.

7) Dit geldt voor 2016. Daarna jaarlijks vast te stellen.

8) Dit geldt voor 2017. Daarna jaarlijks vast te stellen.

2.3.6. Ondernemers

→ Wat willen we bereiken

- We willen DPL-bt uitrollen over andere bedrijfsterreinen; in 2016 tonen Gouwespoor, Gouwestroom en Kromme Gouwe hier belangstelling voor. Na het uitvoeren van een nulmeting wordt een workshop georganiseerd; een eerste stap naar verdere bewustwording van de duurzaamheidsaspecten en het verzilveren van kansen. Verder willen we graag dat MKB-ers in de bouwsector allianties vormen die slim in kunnen spelen op de vraag naar energiebesparende maatregelen vanuit de bebouwde omgeving (bijvoorbeeld via het Duurzaam Bouwloket).
- Per saldo rekenen wij op een uitbreiding van de initiatieven voor verduurzaming in het bedrijfsleven en een substantiële bijdrage aan de 1,5 procent aan energiebesparing per jaar op het totale energieverbruik.

Wij zijn deelnemer in het DPG en we hebben bij de start € 25.000 toegekend om te helpen de eerste activiteiten in gang te zetten:

- Ontwikkeling van zonne-energieprojecten bij bedrijven met SDE+;
- Ondersteuning samenwerkingsafspraken energiebesparing bij bedrijven;
- Verslimming energiesysteem en energiemanagement: te beginnen met het installeren van een slimme meter;
- Stimuleren afsluiten Green Deals;
- Ontwikkeling en uitrol van een MVO-dashboard op bedrijfsniveau;
- Uitvoeren van een duurzaamheidsscan (DPL) zoals gedaan in de Goudse Poort;
- Meer bekendheid geven aan de diensten die bedrijven in Gouda kunnen leveren aan energiebesparing (duurzaam bouwloket).

→ Wat gaan we doen

Wij participeren in het DPG om het bedrijfsleven te steunen met verduurzaming. Wij faciliteren door kennis en netwerken ter beschikking te stellen. We steunen initiatieven en stimuleren de competitie op dit vlak. De jaarlijkse ondernemersprijs Midden-Holland speelt hier een rol in doordat MVO vanaf 2016 geïntegreerd is in de beoordelingssystematiek van de ondernemersprijs. Daarnaast zullen wij, in overleg met DPG, gevolg geven aan de afspraak in het Nationaal Energieakkoord om meer werk te maken van de handhaving van de milieuregels. Voor het uitvoeren van toezicht en handhaving op deze wettelijke besparingsmaatregelen bij bedrijven en instellingen maken we jaarlijks afspraken met de ODMH. Hierin wordt de uitvoering van regionale branchegerichte energie besparingsprojecten opgepakt via zowel het stimulerende als het handhavende traject. Branches die al zijn opgepakt zijn o.a. zorginstellingen en scholen. Voor 2016 staan o.a. de detailhandel en kantoren op het programma. Bedrijven en instellingen worden o.a. gestimuleerd om besparingsmaatregelen te nemen met een korte terugverdientijd. Voor 2015 en 2016 is vanuit de VNG subsidie ontvangen om extra aandacht te geven aan het ontwikkelen van een regio aanpak energiebesparing bij bedrijven en instellingen. De Omgevingsdienst Midden-Holland heeft handhavers opgeleid om bedrijven en instellingen te stimuleren aan energiebesparende maatregelen te doen, anders dan via de weg van handhaving.

Deze aanpak zetten wij de komende jaren voort, in nauwe samenwerking met DPG. Eén van de DPL-bt projecten kan in dit verband dienen als pilot, waarbij ingezet wordt op wegnemen van een informatieachterstand en via de samenwerking binnen het DPL-bt verband, waarbij met de ODMH afspraken worden gemaakt over uitgestelde handhaving.

Verleiden, prikkelen, afdwingen

Inrichtingen met een energieverbruik van meer dan 50.000 kWh of meer dan 25.000 m³ aard-gasequivalenten (Aeq) moeten energiebesparende maatregelen uitvoeren uit de 'maatregelenlijst' uit het Activiteitenbesluit. De gemeente controleert deze uitvoering vanuit de bevoegd gezagrol. Wij hechten zeer aan de waarde die eigen initiatief heeft, en zetten daarom eerst in op het verleiden van inrichtinghouders op dit gebied. Zo nodig kan daarna via een handhavingstraject het uitvoeren van maatregelen worden afgedwongen.

EED: In 2012 stelde de Europese Commissie de Europese Energie-Efficiency Richtlijn (EED) vast. De richtlijn vermeldt de Europese doelstelling van 20% lager Europees energieverbruik in 2020. De richtlijn bevat zowel verplichtingen voor lidstaten als bedrijven. Inrichtingen met meer dan 250 Fte of een jaaromzet van € 50 miljoen of meer en een jaarlijkse balanstotaal van meer dan € 43 miljoen zijn verplicht een Energie-audit uit te voeren. Hier passen we hetzelfde beleid toe. We stimuleren deze bedrijven ook om lid te worden van het duurzaamheidsplatform, dat hierin een rol kan spelen.

Leegstand

We stimuleren dat bij leegstand gezocht wordt naar duurzame oplossingen, als het gaat om renovatie, transformatie, sloop of nieuwbouw. Het verlengen van de levensduur van een gebouw is één van de meest effectieve manieren om duurzaam te bouwen. We geven een impuls aan de transformatie. Door proactief te handelen, door partijen bij elkaar te brengen, door kennis te mobiliseren en door te faciliteren in de planvorming bijvoorbeeld door het leggen van contacten tussen eigenaren en potentiële afnemers. Daarnaast zal de gemeente in de contacten met eigenaren/ontwikkelaars aandacht hebben voor bovenstaande doelstellingen. Hiervoor kan onder andere gebruik gemaakt worden van de inzetbaarheid van de duurzaamheidsmakelaar, het instrument GPR en het netwerk van het Duurzaamheidsplatform Gouda. Los van bovenstaande doelstellingen zijn er wettelijke verplichtingen om energiebesparende maatregelen te nemen.

2.3.7. Duurzame mobiliteit

In ons nieuwe mobiliteitsplan is ook aandacht voor de verduurzaming. In deze paragraaf behandelen we voornamelijk het schoner maken van verkeer en vervoer. Daarnaast verwijzen we naar hoofdstuk 3.1 over vervoersbewegingen vrachtverkeer.

→ Wat willen we bereiken

- Een zo groot mogelijke bijdrage in de transitie naar het gebruik van duurzame brandstoffen, zowel elektrisch rijden op basis van groene energie als het gebruik van andere duurzame brandstoffen waaronder aardgas.

Dit komt eveneens de luchtkwaliteit ten goede en levert een bijdrage aan vermindering van geluidsoverlast.

→ Wat gaan we doen

De komende jaren gaan we het aantal elektrische oplaadpalen uitbreiden. Er wordt een plan opgesteld voor de verdere uitrol van elektrische oplaadpalen in het openbaar gebied op centrale, goed bereikbare plaatsen in de stad. Ingezet wordt op de realisatie van deze uitrol in de komende twee jaren. Daarnaast zetten we communicatieve middelen in om (lokaal) de transitie naar duurzame brandstoffen te bevorderen.

3. Overige aandachtspunten vergroeningsagenda

3.1. Vervoersbewegingen vrachtverkeer binnenstad

→ Wat willen we bereiken

- We willen het transport van en naar de stad verduurzamen. CO₂-reductie bereiken, de luchtkwaliteit verbeteren en de geluidsoverlast verminderen; op de langere termijn mogelijk leidend tot 'Zero Emission Stadslogistiek'. De aanpak moet leiden tot minder vervoersbewegingen en daarmee tot een schonere en stillere en daardoor aantrekkelijkere (binnen) stad.

→ Wat gaan we doen

De eerste stap is die van bewustwording dat er kansen liggen voor het bedrijfsleven bij het samenwerken op dit gebied. Vervolgens het uitwerken van een plan voor een pilot waarmee ervaring opgedaan kan worden.

We ondersteunen de Samenwerkende Ondernemersverenigingen Gouda in hun initiatief om gezamenlijk afval inzamelen in de Goudse binnenstad te helpen realiseren. Met SOG en DPG willen we samenwerken om daarna te kijken waar nog meer kansen liggen, bijvoorbeeld draagvlak voor het sluiten van een Green Deal Stadslogistiek.

3.2. Duurzaam inkopen

→ Wat willen we bereiken

- Met ons duurzaam inkoopbeleid willen wij aan onze voorbeeldfunctie invulling geven: 100% duurzaam inkopen.

De markt voor duurzame producten krijgt een extra impuls. Voor onze eigen organisatie leidt dit tot meer duurzame keuzes in de bedrijfsvoering.

→ Wat gaan we doen

Wij evalueren de bestaande praktijk van inkopen en we bezien de mogelijkheden voor aanscherping. Duurzaamheid wordt meegewogen in alle fasen van het inkoopproces. Om onze voorbeeldfunctie extra inhoud te geven willen wij verdere vernieuwing stimuleren. Bijvoorbeeld vaker cradle2cradle inkopen en zelf een contract afsluiten om kantoorafval gescheiden af te voeren.

3.3. Ruimtelijke adaptatie: meer groen en ruimte voor water

→ Wat willen we bereiken

Adaptatie

- Voor de lange termijn streven we naar een robuust perspectief voor een leefbaar Gouda. Om dit te bereiken willen we de verschillende vraagstukken in onderlinge samenhang aanpakken.

Hiervoor is vooruitgang en ontwikkeling nodig, bijvoorbeeld op het gebied van funderingshersteltechnieken, eco-innovation, waterbeheer, infrastructuur en governance.

Groen

- We streven naar een stad met voldoende ruimte voor kwalitatief groen.

→ Wat gaan we doen

Adaptatie

De gemeente focust de komende jaren vooral op de opgave uit de lokale overeenkomst in de historische binnenstad. Dit project heeft zich het laatste jaar ontwikkeld tot een intensief traject met veel partijen. Het doel van de coalitie is het ontwikkelen en realiseren van een robuust perspectief voor een leefbare (wonen, werken, water) historische binnenstad van Gouda. Het project dient als icoonproject voor Nederland. Er wordt gezamenlijk onderzoek gedaan naar zaken als het afvoeren van regenwater, het aanleggen van infiltratieleidingen om dit water waar nodig vast te houden, maar ook aanpassingen aan wegen en woningen en het toepassen van nieuwe technieken ter ondersteuning van funderingen of beperken van wateroverlast. Nieuwe technieken zijn nodig omdat conventionele methoden niet meer volstaan. De resultaten van het project in de binnenstad kunnen we voor een deel gebruiken in andere wijken.

Voor inwoners blijft de mogelijkheid bestaan subsidie aan te vragen voor de aanschaf van een regenton. Daarnaast zetten we communicatie op naar de Goudse inwoners, over de mogelijkheden die elke tuinbezitter heeft om bij te dragen aan waterberging. Een pilot hiervoor wordt gedaan bij de kinderboerderij de Goudse Hofsteden (januari 2016).

Groen

Bij de evaluatie van het groenstructuurplan zullen we eveneens aandacht besteden aan de betekenis van het stedelijke groen voor de ruimtelijke adaptatie. Voorts benutten we de mogelijkheden voor het stimuleren van schooltuinieren en de aanleg van schooltuinen dicht bij de scholen, in samenwerking met ODMH en Brede School.

Initiatieven uit de stad, zoals het singelpark, worden binnen de bestaande mogelijkheden en uitgangspunten gefaciliteerd. Bij reconstructies wordt binnen bestaande beperkingen blijvend gezocht naar mogelijkheden om groen uit te breiden en om de kwaliteit van het groen te verbeteren.

3.4. Afvalscheiding en hergebruik

→ Wat willen we bereiken

- Doelstelling is om in 2020 de hoeveelheid restafval terug te brengen naar 100 kg per inwoner. Dit komt overeen met 75% afvalscheiding, de doelstelling van het Ministerie van I&M.
- Inzetten op lokaal hergebruik van ingezamelde afvalproducten.

Gelet op de ervaringen in andere gemeenten is dit een haalbare doelstelling. Dat betekent wel dat serieuze veranderingen nodig zijn. Afval scheiden moet makkelijker worden. Daartegenover staat dat aanbieden van (ongescheiden) restafval moet worden ontmoedigd. In de circulaire economie is het scheiden van afval niet langer vrijblijvend; het moet vanzelfsprekend worden. 'Gouda gooit niets meer weg' betekent ook dat 100 kg per inwoner nog niet genoeg is. Na 2020 zullen nieuwe maatregelen nodig zijn om de hoeveelheid restafval uiteindelijk tot nul te reduceren, zodat Gouda in 2030 daadwerkelijk niets meer weggooit.

→ **Wat gaan we doen**

Om ook op het gebied van huishoudelijk afval tot de duurzaamste gemeenten in Nederland te behoren moet scheiden van huishoudelijk afval flink verbeteren. Dit kan alleen als afval scheiden minder vrijblijvend wordt voor de inwoners van Gouda. In de praktijk blijkt dat de klassieke maatregelen om afvalscheiding te bevorderen niet effectief genoeg zijn. Invoering van gedifferentieerde tarieven blijkt in de praktijk het meest effectief om de hoeveelheid restafval in korte tijd substantieel te verlagen. Daarom is het college gestart met de voorbereiding hiervan voor Gouda.

Op basis van “afval scheiden loont” gaan we in 2016 beginnen met gedifferentieerde tarieven. Medio 2016 leggen we de raad een besluit voor. Daarna hopen we met de uitvoering te beginnen. In 2017 zal pas daadwerkelijk sprake zijn van afvalinzameling met gedifferentieerde tarieven.

Lokaal hergebruik van (eigen) afval is niet heel makkelijk te realiseren; lokale toepassing van hergebruikte materialen gebeurt al wel steeds meer, onder andere bij de aanleg van beschouwingen, bruggen en speelvoorzieningen.

4. Programmabeheersing

4.1. Organisatie en werkwijze

'Gouda CO₂-neutraal in 2040' is een grote ambitie. Het jaartal lijkt nog wel ver weg maar de weg ernaartoe is eveneens heel lang. Het tempo van uitvoering moet omhoog. De verduurzaming van de energievoorziening is ingrijpend omdat zij verandering van kennis, houding en gedrag vergt op een thema, energie, dat tot voor kort een vanzelfsprekend onderdeel van ons leven was. We richten onze uitvoeringsorganisatie daarom als volgt in:

- Aanstelling van een duurzaamheidsmakelaar;
- Projectleiders op specifieke doelgroepen en thema's;
- Duurzaamheid wordt onderdeel van ieders werk;
- Het jaarprogramma ODMH (milieu) met heldere afspraken dient als belangrijk instrument voor de uitvoering van het onderdeel verduurzaming van de energievoorziening.

4.2. Vergroenen samen met de stad

Een belangrijk onderdeel van de werkwijze is het aanmoedigen van initiatieven uit de stad. Wij willen ze ophalen, actief ondersteunen en waar mogelijk faciliteren. De duurzaamheidsmakelaar vervult daarin een centrale rol. De duurzaamheidsmakelaar gaat initiatieven en initiatiefnemers op gebied van duurzaamheid vinden, verbinden, bewust maken en stimuleren. Hij/zij benadert hiervoor actief, via contacten uit het al bekende netwerk, partijen en werkt acties in samenwerking met deze partijen verder uit.

Wij zoeken ook samenwerking met het Duurzaamheidsplatform Gouda. Eén van de projecten die hiervoor wordt voorbereid is een DPL-bt op twee bedrijventerreinen. Zie hiervoor onder 2.3.6.

Hiernaast betrekken wij de raads werkgroep Vergroeningsagenda en de deelnemers aan de voorlopersbijeenkomst van 19 januari 2015 actief bij de uitvoering. De volgende suggestie van de raads werkgroep over het betrekken van de stad nemen wij over:

- Het instellen van een klankbordgroep met 'experts duurzaamheid'. Deze kan zorgen voor extra kennis en het meedenken in het bereiken van de doelstellingen van dit programma.

Alleen in gezamenlijkheid tussen burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en de gemeente kunnen de doelen en ambities uit de vergroeningsagenda worden gerealiseerd. Om uitdrukking te geven aan de wens voor cocreatie is het uitgangspunt van cofinanciering bij grote projecten wenselijk. Om ervoor zorg te dragen dat de middelen goed besteed worden zullen de initiatieven getoetst worden op haalbaarheid en draagvlak. Belangrijke criteria hiervoor zijn:

- Draagt het initiatief in belangrijke mate bij aan de in de vergroeningsagenda gestelde doelen;
- Heeft het initiatief breed (potentieel) draagvlak in de stad;
- Wordt door de uitstraling van het initiatief een grote(re) doelgroep bereikt

4.3. Educatie en communicatie

Naast communicatie is educatie ook een belangrijk middel om duurzaamheidsdoelen onder de aandacht te brengen. Het jaarprogramma van de ODMH voorziet in een passend aanbod van natuur- en milieueducatie; jaarlijks worden hierover afspraken op maat gemaakt.

Een belangrijk project hierbij vormt het stimuleren van schooltuinieren in en rond de school;

hiervoor wordt nauw samengewerkt tussen Brede School, gemeente en ODMH via Natuur- en MilieuPunt Gouda (zie www.natuurenmilieupunt.nl). Voor het voortgezet onderwijs zal in dit verband in 2016 voor de vierde keer de wedstrijd Duurzame Stad worden georganiseerd.

Om tot een positieve houding en gedragsverandering bij de verschillende doelgroepen te komen zijn er diverse (online) instrumenten beschikbaar, het energielabel, GPR Gebouw, subsidies, warmtecamera/datalogger, Energy Battle, etc. Een juiste middelenmix kan een belangrijke bijdrage leveren aan de uiteindelijke gedragsverandering. Tools als het energielabel of een datalogger dragen bij aan inzicht in en bewustzijn van het eigen energieverbruik. Welke tool binnen welk project zal worden gebruikt, wordt per project in een later stadium ingevuld.

Naast deze instrumenten zijn er ook diverse communicatiemiddelen beschikbaar om de (kern) boodschap onder de aandacht te brengen bij de verschillende doelgroepen. Daarbij kan onderscheid worden gemaakt in eigen communicatiemiddelen, communicatiemiddelen van samenwerkende partijen (zoals gemeenten, ondernemersverenigingen en buurtinitiatieven) en overige communicatiemiddelen, waaronder ook de media valt.

Het uitdragen van successen is van cruciaal belang om tot schaalvergroting in de uitvoering te komen. Door succes te laten zien worden andere mensen gestimuleerd hun gedrag te veranderen en aangezet tot actie.

4.4 Monitoring

Om zicht te houden op de voortgang van het duurzaamheidsbeleid en het resultaat van de verschillende projecten is monitoring nodig. De gemeente Gouda gebruikt hiervoor de monitoringstool Enervisa⁹ voor een nog nader te bepalen aantal acties. De tool is ontwikkeld door DWA en laat de gerealiseerde CO₂-reductie, energiebesparing en duurzame energieopwekking van de uitgevoerde projecten zien. Met Enervisa kunnen de resultaten bovendien gerelateerd worden aan de duurzaamheidsdoelstellingen en kunnen de projecten van de gemeente worden vergeleken en gemonitord. Hiervoor dienen nulmetingen en vervolgmetingen te worden uitgevoerd. De ODMH verzorgt hiervan de coördinatie. We combineren het gebruik van de monitor Enervisa met landelijk bekende cijfers zoals die uit de Klimaatmonitor. Niet alle projecten lenen zich even goed voor meting via Enervisa; we zetten de monitor aanvankelijk in bij gemeentelijke projecten en regionale projecten waar de gemeente aan meedoet.

4.5 Benodigde inzet

4.5.1 Eigen middelen

In de 'Kadernota 2014-2018' en de 'Programmabegroting 2015-2018' is meerjarig budget gereserveerd voor de Maatschappelijke Vergroeningsagenda.

	2016	2017	2018	2019
Vergroeningsagenda	75.000	100.000	100.000	-

Het resterende budget uit 2015, 25.000 euro, wordt overgeheveld naar 2016. Verder is de uitvoering gedekt via het 'Jaarprogramma ODMH (milieu)' en werkbudget Milieu en Duurzaamheid, waaruit onder meer initiatieven op gebied van duurzaamheid kunnen worden gefaciliteerd.

9 Overheden gebruiken Enervisa om hun beleidseffecten en -inspanningen meetbaar te maken. En daarnaast kunt u als gemeente of provincie leren van resultaten om zo uw klimaatbeleid nog effectiever te formuleren en te onderbouwen. Het effect van projecten, subsidieregelingen en investeringsfondsen wordt visueel gemaakt in de rapportages en op de kaart.

Om de doelen met betrekking tot de CO₂ uitstoot op korte én op lange termijn te behalen is extra inzet nodig. We zijn hier ook deels afhankelijk van regionale en landelijke inzet.

4.5.2 Subsidierelingen

De rijksoverheid biedt uiteenlopende mogelijkheden voor financiering met leningen en subsidierelingen zoals aangegeven in bijlage 3 en 4. Hiernaast zijn er nog mogelijkheden voor crowdfunding bij duurzame initiatieven. Banken zijn tegenwoordig ook geïnteresseerd om te participeren in investeringen.

Bovendien zijn er ook landelijke kennisnetwerken waar wij gebruik van gaan maken. Zo heeft de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) een ondersteuningsstructuur opgezet en organisatorische en financiële middelen beschikbaar gesteld voor energieverduurzaming. Hiervan wordt al via de ODMH gebruik gemaakt bij de regionale aanpak. Verder maken we aanspraak op het Energiefonds van de Provincie Zuid-Holland (zie ook bijlage 2) en de SDE+ regeling.

4.6 Voortgang en evaluatie

Jaarlijks wordt dit programma geëvalueerd bij de voortgang van de jaarlijkse P&C-cyclus. Daarnaast maken we met de nog in te stellen klankbordgroep afspraken over periodieke evaluatie.

Bijlage 1: actielijst

onderwerp	nr	omschrijving	trekker	2016	2017	2018	2019
Energietransitie		Paragraaf 2.1					
	A1	PvA Energietransitie Midden-Holland	ODMH	x	x		
	A2	Meewerken aan regionale Warmte-Koude-atlas	ODMH	x	x	x	x
Gemeentelijke gebouwen		Paragraaf 2.2.1					
	A3	Programmering verduurzaming vastgoed	Gemeente	x			
	A4	Voorstel financiering verduurzaming vastgoed	Gemeente	x			
	A5	Plaatsing zonne-installaties HvS en Garensponnerij	Gemeente	x			
	A6	Uitvoeren overige programmering vastgoed	Gemeente		x	x	x
	A7	Sluiten contracten met huurders ('green lease')	Gemeente	(x)	x	x	
Openbare verlichting		Paragraaf 2.2.2					
	A8	Vervangen van bestaande lampen door LED	Gemeente	x	x	x	x
Huizeigenaren/bewoners		Paragraaf 2.3.1					
	A9	Opzetten van kennisnetwerken	Dzh-makelaar	x	x	x	x
	A10	Uitvoeren warmtescan tbv energiebesparing	Gemeente/Dzh-makelaar		x	x	
	A11	Vervolg project Energiecoaches	ODMH/Dzh-makelaar	x	x	x	
	A12	Informatieavond Duurzaam bouwloket	ODMH	x			
	A13	Voortzetten samenwerking DuBo loket	ODMH		x	x	x
	A14	Energie Battle voor inwoners	ODMH/Dzh-makelaar	x			
Bestaande huursector		Paragraaf 2.3.2					
	A15	Stimuleren energieverduurzaming door corporaties	Gemeente/Dzh-mak.	x	x	x	x
	A16	Stimuleren energie verduurzaming door part. verhuurd.	Gemeente/Dzh-mak.	x	x	x	x
	A17	Maken van prestatie-afspraken met corporaties	Gemeente	x			
Nieuwbouw projecten		Paragraaf 2.3.3					
	A18	Inbreng van EPC-norm en GPR-gebouw bij nieuwbouw	ODMH	x	x	x	x
	A19	Stimuleren nul-op-de-meter	ODMH	x	x	x	x
Sport accommodaties		Paragraaf 2.3.4					
	A20	Aanvraag SDE-subsidie Groenhovenbad/Mammoet/Zebra	Gemeente	x			
	A21	Informatiebijeenkomst energiebesparing sportclubs	Dzh-makelaar	x	x		
	A22	Uitvoeren energiescan bij sportclubs	Gemeente (adv.buro)	x	x		
	A23	Vervolg geven aan EPA's gymzalen	Sport.Gouda		x	x	x

onderwerp	nr	omschrijving	trekker	2016	2017	2018	2019
Schoolbesturen		Paragraaf 2.3.5					
	A24	Bijeenkomst schoolbesturen energieverduurzaming	DPG/Dzh-makelaar		x	x	
	A25	Uitvoeren energiescans bij scholen	DPG/Dzh-makelaar		x	x	x
Ondernemers		Paragraaf 2.3.6					
	A26	DPL-bt	DPG / IVAM	x	x		
	A27	Stimuleren van energieverduurzaming	ODMH/ Dzh-makelaar	x	x	x	x
	A28	Branchegerichte aanpak	ODMH	x	x	x	x
Duurzame mobiliteit		Paragraaf 2.3.7					
	A29	Installeren van nieuwe op-laadpalen voor voertuigen	Gemeente	x	x		
Transport van en naar de stad		Paragraaf 3.1					
	A30	Promotie van duurzame mobiliteit	ODMH	x	x	x	x
	A31	Samenwerken gezamenlijke afvalinzameling binnenstad	SOG/ DPG/ Dzh-makelaar	x	x	x	
	A32	Optioneel: afsluiten Green Deal Stadslogistiek	Dzh-makelaar		x	x	x
Duurzaam inkopen		Paragraaf 3.2					
	A33	Evalueren bestaande praktijk duurzaam inkopen	Gemeente	x	x		
Ruimtelijke adaptatie		Paragraaf 3.3					
	A34	Realiseren waterrobuust beheer binnenstad	HH Rijnland	x	x	x	
	A35	Bestendigen regeling regenton	Gemeente	x	x	x	x
	A36	Evaluatie groenstructuurplan en ruimtelijke adaptatie	Gemeente	x	x	x	x
	A37	Stimuleren waterberging bij particulieren	Gemeente	x	x	x	x
	A38	Aanleg schooltuinen stimuleren	BS/ODMH	x	x	x	x
	A39	Wedstrijd Duurzame Stad	ODMH	x			
Afvalscheiding/ hergebruik		Paragraaf 3.4					
	A40	Uitvoeren project afvalscheiding	Gemeente	x	x		
Samen met de stad		Paragraaf 4.2					
	B1	Instellen klankbordgroep	Gemeente	x			
	B2	Faciliteren van initiatieven	Gemeente	x	x	x	x
Communicatie en Educatie		Paragraaf 4.3					
	B3	Samenwerking Brede School en ODMH bestendigen	BS / ODMH / Gemeente	x	x	x	x
	B4	Implementeren Enervisa	ODMH / Gemeente	x	x	x	
Monitoring		Paragraaf 4.4					
	B5	Nulmeting	ODMH/ Gemeente	x			
	B6	Vervolgmetingen	ODMH/ Gemeente		x	x	x

Bijlage 2:

Stand van zaken op de verschillende thema's

1. Gemeentelijke gebouwen (2.2.1)

In 2012 is de Kadernota Vastgoed vastgesteld. De kadernota voorziet in doelstellingen op gebied van duurzaamheid die aansluiten bij de gestelde hoofddoelen. Het Meerjaren Onderhoudsprogramma (MOP) is voorzien van duurzaamheidsmaatregelen (DMOP). Punt van aandacht hierbij is de financiering.

Duurzaam opgewekte energie

De gemeente verbruikt veruit de meeste energie met de verlichting en verwarming van de gebouwen en de openbare verlichting. Actief energiebeheer is gestart. In 2014 is een onderzoek uitgevoerd¹⁰ naar de geschiktheid van daken van gemeentelijk vastgoed voor zonnepanelen. Naar aanleiding hiervan is een SDE+ subsidie toegekend voor het plaatsen van zonnepanelen op het Huis van de Stad en de Garensponnerij.

Monitoring

Het energieverbruik van de dienstgebouwen en bedrijfsverzamelgebouwen is voor het eerst in beeld gebracht voor 2015. In de afgelopen jaren zijn voor relevant vastgoed slimme meters aangeschaft. De schatting is dat ongeveer 10% van het gemeentelijk vastgoed over slimme meters beschikt. Dit is het deel van de vastgoedportefeuille waar we zelf gebruiker zijn/invloed hebben. In 2016 wordt het resterende deel van slimme meters voorzien. Bij de overige verhuurde panden met is de beïnvloeding veel lastiger, omdat de investeerder (gemeente) niet de voordelen (lagere energierekening) heeft. Hier is sprake van een zgn. 'split incentive'. In 2016 wordt onderzocht welke oplossing hiervoor wordt gekozen. Naar aanleiding van dit onderzoek worden vervolgstappen genomen in 2017.

Meerjarenonderhoudsprogramma

Bij onderhoud aan gemeentelijke gebouwen wordt met Duurzame Meerjaren Onderhoudsplannen (DMOP) gewerkt waarin plannen voor een duurzaam onderhoud staan beschreven. De meerjaren onderhoudsplannen zijn opgesteld voor alle gemeentelijke gebouwen. De gemeente heeft voor gebouwen groter dan 500 m² drie scenario's uitgewerkt: voor alle maatregelen met een terugverdientijd korter dan vijf jaar, korter dan tien jaar, en voor minimaal twee energielabelstappen. Een aantal van de geïnventariseerde maatregelen is inmiddels uitgevoerd of staat gepland, zoals de vervanging van de klimaatinstallatie van het museum. De aankomende jaren geven wij een actief vervolg aan de maatregelen die in de DMOP-en staan beschreven.

Wettelijk kader

Ingevolge de wet milieubeheer bestaat er de verplichting om duurzaamheidsmaatregelen met een terugverdientijd van korter dan 5 jaar uit te voeren.

EED: eigenaren van bedrijfsgebouwen en publieke overheidsgebouwen groter dan 250 m² (met uitzondering van monumenten) zijn vanuit de Europese wetgeving verplicht tot het (laten) uitvoeren van een energie-audit.

Alle verhuurde bedrijfsgebouwen dienen te beschikken over een energiecertificaat.

---

¹⁰ Onderzoek naar mogelijkheden tot het plaatsen van zonnepanelen op gemeentelijke gebouwen van Gouda; ODMH (2014).

In 2014 en 2015 zijn de volgende duurzaamheidsmaatregelen reeds uitgevoerd:

- Museum:
  - vervangen verlichting door LED-verlichting (eigen beheer museum)
  - plaatsen van voorzetrampen (via sponsoring)
  - vervanging van de klimaat installatie (CV- luchtbehandeling – koeling en bevochtiging)
- Cultuurhuis Garensponnerij: renovatie
  - doos in doos constructie toegepast
  - nieuwe dakisolatie toegepast
  - vervangen luchtbehandelingsinstallatie
  - Zonnepanelen plaatsen in voorbereiding
- Streekarchief:
  - oplevering/verhuizing naar duurzame nieuwbouw, Kleine Esch
- Bibliotheek Chocoladefabriek:
  - nieuwe stookinstallatie
- Waag:
  - kierisolatie en uitbreiding stookvoorziening
  - onderzoek naar maatregelen om binnenklimaat en energieverbruik in balans te brengen loopt
- Schouwburg:
  - vervangen door toeren afhankelijk gestuurde pompen
  - vervanging van delen van de klimaatinstallatie
  - CO₂ sturing op retourleiding ventilatiekanaal
- Brandweerkazerne
  - vervangen cv-installatie en boiler

2. Openbare verlichting (2.2.2)

Alle openbare verlichting in Gouda brandt op groene energie. De volgende stap is om het energieverbruik te verminderen met het vervangen van bestaande lichtbronnen door de energiezuinige (LED-)lampen. Het jaarlijkse verbruik is thans ca. 2,8 miljoen kWh. Bij de prioritering van het vervangingsonderhoud krijgen straten waar LED toegepast kan worden voorrang. Conform het beleidsplan openbare verlichting gebeurt dit alleen bij voldoende terugverdientijd. Voor de vervanging van openbare verlichting is op dit moment een nieuw vervangingsbestek in voorbereiding. Circa 900 verlichtingsarmaturen zullen worden vervangen door LED. Het betreft ongeveer 7 procent van de Goudse armaturen en resulteert in een besparing van circa 29.500 kWh/jaar (circa 1 procent van het totaalverbruik). Met de groene stroom die we nu inkopen, is de verlichting al CO₂-neutraal geworden.

Naast de vervanging van de openbare verlichting is in 2013 en 2014 (ca. 140.000 kWh/jaar) een groot aantal verkeerslichten (verkeersregelinstallaties) vervangen. Bijna 87% is nu uitgevoerd met LED, momenteel de meest energiezuinige uitvoering. Het vervangingsprogramma is hiermee vrijwel afgerond. Door de vervangingen is het energieverbruik van de VRI in 2014 bijna 35% gedaald ten opzichte van 2013.

3. Bestaande koopsector: eigenaren-bewoners (2.3.1)

De grootste opgave voor het CO₂-neutraal worden van Gouda ligt in de energetische verbetering van de woningvoorraad, koop en huur (zie fig. 1). De helft van de CO₂-uitstoot komt hier vandaan. Gelabelde woningen in Gouda hebben gemiddeld een energielabel D (Energie-Index: 1,61-2,00). Het is een belangrijke opgave om woningeigenaren te verleiden hun woning energetisch te verbeteren. Verschillende initiatieven zijn al in gang gezet. In 2015

voerde het Nationaal Energiebespaarfonds voor 2.700 koopwoningen in zeven buurten met veel bebouwing van vóór 1980 een gratis warmtescan uit. Hiervan heeft ongeveer 10 procent offerte aangevraagd voor het nemen van energiebesparende maatregelen.

Een klein deel van de in totaal 31.694 woningen is voorzien van zonnepanelen. Daarnaast ontstaan er landelijk steeds meer energiecoöperaties van inwoners die zelf stroom, gas of zonnepanelen inkopen. Waar mogelijk ondersteunen we dit soort initiatieven in Gouda. In 2015 werd de Energiecoöperatie Gouda opgericht. Deze wil op grotere schaal aan het werk met zonne-energie en energiebesparing.

Tabel: gemiddeld bouwjaar en energielabel wijken in Gouda en vergelijking met ZH en Nederland.

gemiddeld bouwjaar	gemiddeld energielabel
Binnenstad: 1915	Binnenstad: 1,81 (D)
Korte Akkeren: 1953	Korte Akkeren: 1,65 (D)
Bloemendaal: 1976	Bloemendaal: 1,99 (D)
Plaswijck: 1976	Plaswijck: 1,81 (D)
Noord: 1964	Noord: 1,82 (D)
Kort Haarlem: 1948	Kort Haarlem: 1,63 (D)
Goverwelle: 1988	Goverwelle: 1,63 (D)
Stolwijkersluis: 1931	Stolwijkersluis: 2,57 (F)
Oostpolder in Schieland: 1962	Oostpolder in Schieland: 2,32 (E)
Gouda: 1962	Gouda: 1,80 (D)
Zuid-Holland: 1965	
Nederland: 1967	
<i>(bron: BAG bewerking ABF; ABF Research Woningmarktmonitor)</i>	<i>(bron: Registratiesysteem voor energielabels van gebouwen, Agentschap NL; ABF Research Woningmarktmonitor)</i>

4. Bestaande huursector: woningcorporaties en particuliere verhuurders (2.3.2)

Huurwoningen zijn voor ongeveer driekwart in bezit van woningcorporaties en voor ongeveer een kwart in bezit van particuliere verhuurders zoals (institutionele) beleggers. Woningcorporaties zijn bezig hun woningen energiezuiniger te maken. Gelabelde woningen in Gouda hebben in 2014 gemiddeld een energielabel D (Energie-Index: 1,61-2,00).

5. Nieuwbouw: projectontwikkelaars, woningcorporaties en particulieren (2.3.3)

De Woonvisie Gouda 2015-2020 geeft aan dat Gouda een woningproductie wil realiseren die voorziet in de geprognosticeerde uitbreidingsvraag. Op basis van de 'Woningbehoefteraming 2013' en de 'Bevolkingsprognose 2013' betekent dit circa 2.300 tot 3.000 nieuwbouwwoningen in de periode 2015 tot 2025. Zo'n 60% van alle nieuwbouw zou een koopwoning moeten zijn en 40% een huurwoning. Van alle nieuwe huurwoningen zou ongeveer 60% uit sociale huurwoningen en 40% uit geliberaliseerde huurwoningen moeten bestaan. Daarbij is rekening gehouden met de sloop van 200 sociale huurwoningen en de verkoop van 350 respectievelijk 620 omzettingen van huur naar koop.

Westergouwe is veruit de grootste woningbouwlocatie. Westergouwe wordt een duurzame woonwijk die vanaf 2015 in ongeveer twintig jaar tijd organisch wordt ontwikkeld. In de eerste vijf jaar streven we daar naar gemiddeld 165 nieuwbouwwoningen en de vijf daarop volgende jaren gemiddeld 135 nieuwbouwwoningen. Ook binnenstedelijk vindt nog de nodige nieuw-

bouw plaats. We streven naar gemiddeld 170 nieuwbouwwoningen per jaar. In 2015 is de EPC-norm in het Bouwbesluit verder aangescherpt tot 0,4. In 2020 is de norm zelfs nul.

6. Sportaccommodaties (2.3.4)

Er zijn in Gouda ongeveer 69 sportverenigingen, 5 sportscholen (fitness) en enkele losse aanbieders. In totaal zijn er circa 80 accommodaties. Sport.Gouda heeft een groot deel van de accommodaties in beheer: zwembaden, sporthallen en ook veel buitenvelden van sportclubs met verlichting. De kantines en kleedkamers zijn in veel gevallen eigendom van de verenigingen. Accommodaties van sportverenigingen verbruiken veel energie. Sportclubs zijn begin 2016 geconfronteerd met de afschaffing van een korting op energiebelasting, daarmee vervalt voor hen de ondersteuning voor energiekosten. De subsidieregeling Energiebesparing en duurzame energie sportaccommodaties, die sinds januari 2016 gedurende vier jaar kan worden aangevraagd, is hierbij een uitkomst.

Recent zijn Energie Prestatie Adviezen (EPA) uitgebracht voor 20 gymzalen. Hieruit blijkt een sterke spreiding in energieprestatie.

Sommige sportlocaties zijn geschikt voor het toepassen van zonne-energie maar dit wordt op dit moment nog niet toegepast. Locaties met een kleinverbruikaansluiting met een elektriciteitsverbruik minder dan 25.000 kWh zijn zeer geschikt om energiebesparende maatregelen toe te passen, mede vanwege de mogelijkheid te kunnen salderen.

7. Schoolbesturen (2.3.5)

Er zijn in Gouda ongeveer 60 schoolgebouwen en 28 gymzalen. Het is een doelgroep met sterk uiteenlopend energieverbruik. Scholen in het voortgezet onderwijs zijn bijvoorbeeld grootverbruikers van energie. Deze scholen betalen een lager tarief voor hun energie. De prikkel om aan energiebesparing te doen is mogelijk daarom bij deze doelgroep nog niet zo groot. Wat hierbij ook een rol speelt is, dat bij de financiering van scholen energiekosten worden vergoed. Toch liggen hier ook kansen; landelijke en Europese regelgeving geven de mogelijkheid (plicht) tot handhavend optreden vanuit de bevoegde gezagrol. Om schoolbesturen en gemeenten te ondersteunen bij het verduurzamen van de leer- en werkomgeving hebben de PO-Raad, VO-raad, VNG, de Ministeries van OCW, BZK, I&M en EZ, Ruimte-OK en Klimaatverbond Nederland de Green Deal Scholen ondertekend. Op dit moment handhaven wij vanuit onze bevoegd gezagrol, maar wij zien liever dat scholen eigen verantwoordelijkheid nemen en bijvoorbeeld allianties vormen met uitvoerende partijen uit de stad.

Schoolgebouwen zijn vanwege de korte terugverdientijden van rond de 8 jaar bij locaties met een kleinverbruikaansluiting met een elektriciteitsverbruik minder dan 25.000 kWh zeer geschikt mede vanwege de mogelijkheid te kunnen salderen.

8. Ondernemers (2.3.6)

De bedrijvigheid in Gouda is volop in beweging. Er wordt gewerkt aan een betere aansluiting tussen bedrijfsleven en onderwijs, aan de revitalisering van bedrijfsterreinen, de bereikbaarheid etc. De oprichting van het Duurzaamheids Platform Gouda (DPG) heeft tot doel om meer werk te maken van energiebesparing en maatschappelijk verantwoord ondernemen. Alles bijeengenomen moet dit bijdragen aan een goede werkgelegenheid, ook op de lange duur. De aandacht richt zich op de ondernemers in het midden- en kleinbedrijf en op bedrijventerreinen. Op Goudse Poort is een nulmeting verricht naar de mate van duurzaamheid; DPL-bt= Duurzaamheidsprestatie van de Locatie - bedrijventerrein. Hieruit is naar voren gekomen dat het terrein een ruime voldoende scoort maar dat op alle aspecten van duurzaamheid, people, profit

en planet-verbeteringen zijn te boeken. De verwachting is dat hier veel te halen valt op het terrein van energiebesparing.

9. Duurzame mobiliteit (2.3.7)

Het gemeentelijke personeelsbeleid voorziet in duurzame mobiliteit; gebruik van openbaar vervoer en fiets wordt gestimuleerd boven gebruik van de auto. Via het CO₂ compensatiecontract worden deze kilometers gecompenseerd. Bestuurders zijn zoveel mogelijk op de fiets in de stad te zien. Als er autokilometers gemaakt moeten worden, maken we gebruik van een abonnement op Greenwheels.

Eigen wagenpark: we willen een 'schoon' wagenpark. De gemeente heeft de aanbesteding voor haar voertuigen samen met de Omgevingsdienst Midden-Holland gedaan. Er is gekozen voor auto's die rijden op de duurzame brandstof (groen) aardgas. Ook de overige voertuigen binnen het 'wagenpark' van de gemeente (scooters en fietsen) zijn verduurzaamd.

Elektrisch rijden is in de stad gefaciliteerd door de realisatie van vier laadpalen voor elektrische auto's in de openbare ruimte, twee laadpunten op het parkeerterrein Klein Amerika en vijf laadpunten in de P&R parkeergarage naast het Huis van de Stad.

10. Vervoersbewegingen vrachtverkeer binnenstad (3.1)

De druk op onze historische binnenstad is groot. Een van de aandachtspunten is het transport van en naar de stad: er zijn meer dan 20 afvalinzamelaars en ook veel postorderbedrijven en toeleveranciers zorgen voor veel extra vrachtverkeer, vaak met grote vrachtauto's. In het kader van het Regionaal Actieprogramma Luchtkwaliteit is in het verleden onderzocht of het mogelijk is om in Gouda een milieuzone in te stellen. Dit is niet mogelijk gebleken. Landelijk is al veel in beweging gezet om dit probleem aan te pakken. In 2014 hebben 59 partijen (rijk, gemeenten, bedrijven en ondernemersorganisaties) de Green Deal Zero Emission Stadslogistiek ondertekend. Het ultieme doel daarbij is de CO₂-, NO_x-, fijnstof- en geluidsemissie van stadslogistiek vanaf 2025 tot vrijwel nul te reduceren.

Vanuit de samenwerkende ondernemersverenigingen in de binnenstad (SOG) is voorwerk verricht om te komen tot een gezamenlijk afvalcontract voor alle ondernemers in de binnenstad. Er is animo en draagvlak, maar de praktijk wijst uit dat nog inspanningen gepleegd moeten worden om iedereen mee te krijgen.

11. Duurzaam inkopen (3.2)

De inkoop- en aanbestedingsbeleidsnota uit 2013 bevat een duurzaamheidparagraaf. De gemeente heeft de "Deelnameverklaring Duurzaam Inkopen" ondertekend en is daarmee de verplichting aangegaan om met ingang van 2015 honderd procent duurzaam in te kopen. In het coalitieakkoord 2010-2014 is het voornemen uitgesproken om het inkoopbeleid van de gemeente "nog duurzamer te maken". Dit komt o.a. tot uitdrukking door in aanbestedingsstukken landelijk erkende duurzaamheidscriteria op te nemen. Verder hebben wij het FSC-convenant ondertekend en dragen wij de titel "Fair Trade-gemeente". Bij aanbestedingen is Social Return vast onderdeel van het bestek volgens de principes van Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (volgens PIANOo)¹¹.

---

¹¹ PIANOo, Expertisecentrum Aanbesteden biedt informatie, advies, instrumenten en praktische tips aan iedereen die zich in de publieke sector bezighoudt met het inkopen en aanbesteden van werken, leveringen en diensten. Ons doel: professionalisering van inkoop bij alle overheden. Met oog voor rechtmatigheid én doelmatigheid (value for taxpayers money). PIANOo werkt voor en met een netwerk van ruim 3.500 inkopers en aanbesteders.

12. Ruimtelijke adaptatie: meer groen en ruimte voor water (3.3)

Ons klimaat verandert. De gemiddelde temperatuur stijgt. Langdurige strenge winters zullen steeds minder voorkomen, echter wel meer neerslag en ook heel intensieve neerslag. Eveneens worden we geconfronteerd met langdurige droogte en hoge temperaturen. Bovendien hebben we in Gouda te maken met bodemdaling. Dit stelt ons voor een grote maatschappelijke opgave om onze bebouwde omgeving hieraan aan te passen. Het historische karakter van onze binnenstad maakt de opgave nog ingewikkelder. De binnenstad heeft zich op organische wijze ontwikkeld en kenmerkt zich door een grote verdichting en een grote variatie in type funderingen. Door het beschermd erfgoed wordt het inpassen van maatregelen voor ruimtelijke adaptatie moeilijker.

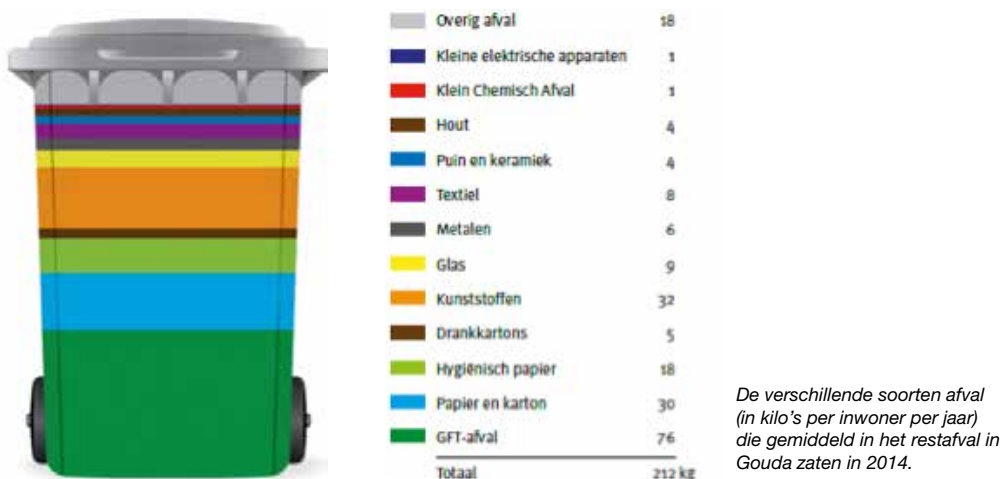
Begin oktober 2014 heeft de gemeente samen met Hoogheemraadschap van Rijnland, Rijkswaterstaat leefomgeving (bodem+), Deltares, TU Delft, KCAF (Kenniscentrum Aanpak Funderingsherstel) en Platform Slappe Bodem een lokale overeenkomst getekend: 'Stevige Stad op Slappe Bodem'. Met het ondertekenen van deze overeenkomst is er een brede coalitie ontstaan die deze specifieke uitdaging wil aangaan. Deze intentieovereenkomst is onderdeel van de Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie. De Deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie heeft als doel Nederland in 2050 klimaatbestendig te hebben ingericht. Ook gemeenten worden geacht dit doel in een gezamenlijke ambitie vast te leggen en uiterlijk in 2020 in een uitvoeringsstrategie vastgelegd te hebben.

Bij reconstructies van de openbare ruimte wordt altijd gezocht naar mogelijkheden om groen uit te breiden en om de kwaliteit van het groen te verbeteren. Hier is altijd een spanningsveld van meerdere 'ruimtevragers' zoals groen, water, parkeren, spelen etc. Het kan bij sommige projecten ook betekenen dat gekozen wordt voor minder bomen, maar dan wel met betere toekomstmogelijkheden.

13. Afvalscheiding en hergebruik (3.4)

Goudse inwoners hebben in 2014 ruim 15 miljoen kilo huishoudelijk restafval aangeboden. Dat is 212 kg restafval per inwoner. Daarnaast wordt nog een keer dezelfde massa aan gescheiden afval aangeboden in de vorm van gft (groente-, fruit- en tuinafval), glas, papier textiel en plastic apart aangeboden. Gouda dreigt hiermee achterop te raken bij de landelijke trend dat steeds meer gemeenten betere scheidingsresultaten behalen.

Uit afvalsorteeranalyses blijkt dat van die 15 miljoen kg restafval nog 80 %, dus ca. 12 miljoen kg (170 kg per inwoner) bestaat uit gft, plastic, papier, glas, textiel en andere recyclebare materialen (zie onderstaande figuur).

In de circulaire economie verandert de rol van de gemeente. Afval levert minder gevaar voor de volksgezondheid op. De focus is verlegd naar duurzaamheid. Afval wordt steeds meer gezien als grondstof voor nieuwe producten. En daarmee wordt de gemeente grondstoffenregisseur. De gemeente is niet alleen verantwoordelijk voor de inzameling, maar ook voor het (na-)sorteren, verwerken en de afzet van de uit afval gewonnen secundaire grondstoffen.

Bijlage 3: Instrumentarium woningen en maatschappelijk vastgoed (2.3.1 t/m 2.3.5)

Financieel, juridisch en technisch instrumentarium voor verduurzaming van woningen en maatschappelijk vastgoed

→ Financieel:

- Algemeen: Investeringssubsidie Duurzame Energie (ISDE; subsidie, RVO), VvE Energiebespaarlening en Energiebespaarlening (beide Nationaal energiebespaarfonds), BTW op zonnepanelen terugvragen (Belastingdienst zie Milieu Centraal).
- De subsidieregeling Energiebesparing en duurzame energie sportaccommodaties richt zich op sportverenigingen en sportstichtingen. Een aanvraag voor subsidie kan ingediend worden vanaf 4 januari 2016 vanaf 09.00 uur. De subsidieregeling is op 1 september 2015 gepubliceerd in de Staatscourant en in werking getreden. Deze regeling is gericht op investeringen in energiebesparing en toepassing van duurzame energie ten behoeve van sportaccommodaties. Hoewel het subsidiebudget afkomstig is van het ministerie van VWS, valt de subsidieregeling onder de Kaderwet EZ-subsidies.
- Uitbreiding gratis warmtescan voor particuliere huizeigenaren.

→ Juridisch:

- **EPC en Energielabel** t.b.v. duurzame woningen: Per 1 januari 2015 is de EPC aangescherpt van 0,5 naar 0,4. Bouwvergunningaanvragen dienen hier per 1 januari 2015 aan te voldoen. Per 1 januari 2020 zal de EPC 0 zijn. Woningen die dan worden gebouwd zullen energieneutraal moeten worden gebouwd. Tevens is per 1 januari 2015 een Energielabel voor woningen verplicht. Alle woningen hebben een indicatief energielabel gekregen. Samen met andere instrumenten zoals Energie in Beeld en de Energielabel-atlas worden prioriteiten gesteld t.a.v. de aanpak en planning voor de meest kansrijke wijken.

→ Technisch:

- **Duurzaam bouwloket:** Het is van belang dat inwoners zich bewust worden van de verschillende besparingsmogelijkheden in en rond de woning, zowel bij bestaande bouw als bij nieuwbouw. Om inwoners hierbij te helpen zijn we in onze regio een samenwerking aangegaan met het Duurzaam Bouwloket. De website beschrijft mogelijkheden om woningen te verduurzamen en er kan advies en informatie worden ingewonnen over: duurzaam (ver)bouwen, energie besparen en opwekken, luchtkwaliteit en comfort in huis, energielabels, energiesubsidies, duurzaamheidsleningen. De website brengt (lokaal) vraag en aanbod bij elkaar.
- **GPR Gebouw®:** GPR Gebouw® is een instrument dat de prestatie van bestaand of nieuw vastgoed op verschillende thema's meet en beoordeelt aan de hand van vijf variabelen: energie, milieu, gezondheid, gebruikskwaliteit en toekomstwaarde.

Bijlage 4: Instrumentarium energieverduurzaming bedrijfsleven (2.3.6)

Financieel, juridisch en technisch instrumentarium voor energieverduurzaming in het bedrijfsleven

→ Financieel:

1. **'Ondersteuning Samenwerkingsafspraken Energiebesparing bij Bedrijven'**: Vanuit het Energie Akkoord zijn ook stimulerings- en ondersteuningsgelden beschikbaar voor bedrijven voor energie-efficiëntie in de bedrijfsvoering. Het ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M) heeft een programma opgezet: 'Ondersteuning Samenwerkingsafspraken Energiebesparing bij Bedrijven'. ODMH heeft hiervoor subsidie aangevraagd en gekregen. Deze subsidie zal o.a. worden ingezet om het toepassen van energie-zuinige verlichting meer onder de aandacht te brengen bij het bedrijfsleven.

→ Juridisch:

1. **Verruimde reikwijdte**: het uitgangspunt voor het dwingende spoor zijn de erkende maatregelen met 5 jaar terugverdientijd bij een verbruik van meer dan 50.000Kwh en/of 25.000m³. Een positieve ontwikkeling hierin is de EED.
2. EPC: Per 1 januari 2015 is de EPC aangescherpt van 0,5 naar 0,4. Bouwvergunningaanvragen dienen hier per 1 januari 2015 aan te voldoen. Per 1 januari 2020 zal de EPC 0 zijn.

→ Technisch:

3. **Warmtecamera of datalogger**: deze instrumenten verschaffen informatie die kan worden benut voor het treffen van gerichte ingrepen om energie te besparen. De datalogger wordt al geruime tijd benut, met de inzet van de warmtecamera wordt gestart.

colofon
uitgave: gemeente Gouda
foto: John van Meeteren

© gemeente Gouda, maart 2016